

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

RAPORT
ROCZNY
2023

Od 60 lat na straży dziedzictwa

Wydawca:

Narodowy Instytut Dziedzictwa
ul. Mikołaja Kopernika 36/40
00-924 Warszawa
tel. 22 826 02 39, 22 826 93 52
nid.pl, zabytek.pl

Redakcja:

Anna Turowska
Paweł Hołubiec
Anna Śmigiełska
Anna Zawadzka

Zdjęcia:

Witold Sochacki
Remigiusz Majchrzak
Maciej Jabłoński
Natalia Skiepmo
Tobiasz Bułynko
Paweł Kobek
Karol Czajkowski
Tomasz Żebrowski
Bartosz Dębowski
Piotr Sekuła
Sandra Murzicz
Agata Suliborska
Agnieszka Stawrosiejko
Yurii Veres
Agnieszka Piotrowska
Robert Andrzej Dul
Agata Mucha
Katarzyna Ulańska
Jakub Pawlak
Miroslaw Żyłka
Piotr Ostrowski
Polskie Stowarzyszenie Flisaków Pienińskich
Instytut Dziedzictwa Solidarności
Bank Gospodarstwa Krajowego

Korekta:

Aleksandra Kalinowska

Opracowanie graficzne:

Agnieszka Matuła, Grafikon

Zdjęcie na okładce:

Lubostroń – zespół pałacowo-parkowy,
pomnik historii, fot. Maciej Jabłoński/F11

Druk:

PRO-PRINT Usługi poligraficzne sp. z o.o.
ul. Daleka 9, 96-321 Żabia Wola

SPIS TREŚCI

4	WPROWADZENIE	
6	INSTYTUT TO LUDZIE	
8	HISTORIA INSTYTUTU	
10	NOWOCZESNE I EFEKTYWNE ZARZĄDZANIE INSTYTUTEM	
12	STOIMY NA STRAŻY DZIEDZICTWA	
14	Ochrona miejsc światowego dziedzictwa UNESCO i pomników historii	
16	Wsparcie służb konserwatorskich	
18	Centrum Architektury Drewnianej	
22	Rewitalizacja otwockiej willi U Dziadka	
24	Park Mużakowski	
26	REALIZUJEMY TRANSFORMACJĘ CYFROWĄ W OCHRONIE ZABYTEKÓW	
28	Portal zabytek.pl	
30	Digitalizacja zabytków	
32	Nowe technologie w ochronie zabytków	
34	WSPIERAMY ROZWÓJ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY POLSKI	
36	Centra Kompetencji ds. Rewitalizacji	
38	Odpowiedzialne inwestycje	
40	Społeczne zaangażowanie	
42	Edukacja i promocja	
44	Niematerialne dziedzictwo kulturowe	
46	Działalność naukowo-badawcza	
48	DZIAŁALNOŚĆ MIĘDZYNARODOWA	
48	Konferencja EHHF „Heritage: a living being”	
49	8. Forum Dziedzictwa Kulturowego Regionu Morza Bałtyckiego	
49	Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie	
50	NAJWAŻNIEJSZE WYDARZENIA NID W 2023 ROKU	
62	STRUKTURA NARODOWEGO INSTYTUTU DZIEDZICTWA	

WPROWADZENIE

„Oddaj to, co sam dostałeś” – mawiał Kazimierz Lisiecki, przez swoich wychowanków nazywany „Dziadkiem”. Wyjątkową historię tego człowieka już niebawem będą mogli Państwo poznać w rewitalizowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa zabytkowej drewnianej willi w Otwoku – miejscu wieloletniej działalności „Dziadka” Lisieckiego. Kierowana przeze mnie od 2022 roku instytucja chroni nie tylko zabytki – ich materialną, namacalną formę – lecz także (a może przede wszystkim) wartości, których zabytki są nośnikami: historię, tradycję i pamięć. Nawiązując do słów Kazimierza Lisieckiego, naszym zobowiązaniem jest przekazać dobro następnym pokoleniom. Tym dobrem jest bogate dziedzictwo, którym jako Instytut – kontynuując misję naszych poprzedników – opiekujemy się już od ponad 60 lat.

Siłą NID są ludzie – ich doświadczenie, pasja, wiedza i chęć do pracy. Na straży dziedzictwa stoi profesjonalny, stabilny zespół złożony z prawie 300 specjalistów pracujących w naszej siedzibie w Warszawie, 19 oddziałach i pracowniach terenowych.

U podstaw dbałości o zabytki stoją gromadzenie danych o zabytkowym zasobie i wyznaczenie standardów jego ochrony. Do skutecznej i mądrej ochrony bowiem potrzebne są wiedza i narzędzia. Dzięki tworzonym przez nas standardom postępowania służby konserwatorskie, specjaliści pracujący przy zabytkach, ich właściciele i opiekunowie otrzymują praktyczne wskazówki, jak dbać o zabytki i zapewnić im właściwe zachowanie. W 2023 roku eksperci NID przygotowali ponad 500 specjalistycznych opinii między innymi dla służb konserwatorskich, organów ścigania czy Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad. Głos Instytutu niejednokrotnie okazuje się kluczowy w skomplikowanych postępowaniach konserwatorskich.

Zachowanie i przekazanie dziedzictwa kulturowego dla następnych pokoleń nie są możliwe bez realizacji – na szeroką skalę – transformacji cyfrowej. W 2023 roku podjęłam decyzję o przekształceniu zespołu ds. digitalizacji w osobny dział i o jego istotnym wzmocnieniu. Zespół doświadczonych specjalistów inwentaryzuje i digitalizuje zabytki przy wykorzystaniu najnowocześniejszych narzędzi i technik, a następnie udostępnia zgromadzone dane na naszym flagowym portalu zabytek.pl. W 2023 roku serwis osiągnął rekordowe siedem milionów odsłon. Cyfrowe narzędzia służą także wsparciu służb konserwatorskich. W jednym miejscu, w progra-

mie Scan Manager, gromadzimy wszystkie dokumenty niezbędne w ich codziennej pracy – rejestr i ewidencję zabytków, ewidencję grobów i cmentarzy wojennych, pozwolenia na wywóz, spuściznę naukową, zdjęcia czy fotografie lotnicze. Tylko w 2023 roku ze zgromadzonych tam danych skorzystano aż 40 tysięcy razy, co potwierdza zasadność realizowanych przez nas działań.

Kluczowe dla efektywności i skuteczności systemu ochrony zabytków jest społeczne zaangażowanie. Jego wzmocnieniu służy szeroka działalność edukacyjna, którą prowadzimy w Instytucie. W 2023 roku zorganizowaliśmy aż 12 konferencji naukowych, liczne szkolenia, webinaria i wykłady, w których łącznie wzięło udział ponad siedem tysięcy osób. Wydaliśmy 31 publikacji, w tym poradniki dla właścicieli zabytków. W 2023 roku zainicjowaliśmy także nowe wydarzenia, takie jak Dzień Architektury Drewnianej czy konferencja ETHER, przy jednoczesnym wzmocnieniu wsparcia dla już istniejących inicjatyw, takich jak Europejskie Dni Archeologii czy Europejskie Dni Dziedzictwa, w których w minionym roku uczestniczyło kilkaset tysięcy osób. Wszystko po to, by zmieniać świadomość i wzmocniać poczucie odpowiedzialności za nasze wspólne dobro, którym jest dziedzictwo kulturowe – zarówno materialne, jak i niematerialne.

Miniony rok był przełomowy dla Instytutu także na polu współpracy zagranicznej. Głos polskich ekspertów był słyszalny w najważniejszych gremiach międzynarodowych, między innymi w związku z przejęciem przez Polskę przewodnictwa w ramach European Heritage Heads Forum – profesjonalnej i eksperckiej sieci zrzeszającej szefów instytucji z wielu krajów zajmujących się dziedzictwem kulturowym. Gospodarzem kolejnego spotkania EHHF w 2024 roku jest właśnie Polska.

Szanowni Państwo,

przekazując ten raport w Państwa ręce, słowa uznania i podziękowania kieruję w stronę całego zespołu NID – moich zastępców, wszystkich ekspertów, specjalistów, pracowników tworzących warunki dla działalności programowej. Dziękuję również naszym partnerom – instytucjom, organizacjom i miłośnikom zabytków, którzy nam kibicują i wspierają nas w codziennej pracy. To dla nas sygnał, że zmierzamy w dobrym kierunku.

dr hab. Katarzyna Zalasieńska
dyrektor
Narodowego Instytutu Dziedzictwa

INSTYTUT TO LUDZIE

EKSPERCI,
SPECJALIŚCI
I MIŁOŚNICY
ZABYTKÓW

Od ponad 60 lat tworzą najważniejszą w Polsce instytucję systemowo zajmującą się ochroną zabytków.

Narodowy Instytut Dziedzictwa gromadzi, bada i popularyzuje wiedzę o materialnym oraz niematerialnym dziedzictwie kulturowym, budując podstawy dla działań służb konserwatorskich, wspólnot lokalnych oraz właścicieli zabytków.

Na historię Narodowego Instytutu Dziedzictwa składają się dorobek, wiedza, doświadczenie i zasoby wielu instytucji, które przez dekady wypełniały swoją misję, dziś realizowaną przez NID.

W siedzibie NID w Warszawie, 16 oddziałach i 3 pracowniach terenowych położonych w całej Polsce obecnie pracuje blisko 300 osób – specjaliści, eksperci, pracownicy administracji. Ponadto, w Instytucie działają specjalne zespoły zadaniowe: Centrum Badań nad Prawem Ochrony Dziedzictwa Kultury, Zespół ds. Edukacji, Zespół ds. Architektury Drewnianej, Zespół ds. Zmian Klimatu oraz Zespół ds. Organów Historycznych.

Spotkanie pracowników
Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu
i Ośrodka Dokumentacji Zabytków
– instytucji, której zasoby i zespół tworzą
dziś Narodowy Instytut Dziedzictwa, 1990 r.,
fot. Witold Sochacki/NID

Warsztaty dokumentowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego w ramach projektu „Zapis tradycji”, realizowanego we współpracy z Centrum Archiwistyki Społecznej, fot. Agata Mucha/NID

Specjalista Działu Digitalizacji korzystający ze skanera do digitalizacji poszytów i wrażliwych na rozkładanie materiałów, fot. Remigiusz Majchrzak/NID

Komisja konserwatorska oddziału terenowego w Rzeszowie na oględzinach gotyckich polichromii w Kościele Wniebowzięcia NMP w Haczowie, fot. Jadwiga Stęchły/NID

HISTORIA INSTYTUTU

2002–2006
Ośrodek Ochrony
Dziedzictwa
Archeologicznego

1995–2002
Ośrodek
Ratowniczych
Badań
Archeologicznych

1962–2002
Ośrodek
Dokumentacji
Zabytków

2002–2011
Krajowy Ośrodek
Badań
i Dokumentacji
Zabytków

NARODOWY INSTYTUT DZIEDZICTWA

kontynuuje misję swoich poprzedników:
powstałego w 1962 roku Ośrodka Dokumentacji Zabytków,
przekształconego w 2002 roku w Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków.

NID W LICZBACH

(stan na grudzień 2023 roku):

- ▲ 263 pracowników, w tym
- ▲ 32 pracowników z tytułami naukowymi
- ▲ 19 oddziałów i pracowni terenowych
- ▲ 535 wydanych opinii

2011
Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

1994–2002
Ośrodek Ochrony
Zabytkowego
Krajobrazu

1977–1983
Zarząd Ochrony
i Konserwacji
Zespołów Pałacowo-
-Ogrodowych Muzeum
Narodowego
w Warszawie

1983–1994
Zarząd Ochrony
i Konserwacji
Zespołów
Pałacowo-
-Ogrodowych

1

DECENTRALIZACJA UPRAWNIEŃ

Po miesiącach prac i konsultacji, 1 lipca 2023 roku, wszedł w życie nowy regulamin organizacyjny Instytutu, którego głównym celem była decentralizacja uprawnień. Część kompetencji, skupionych do tej pory na najwyższych poziomach zarządzania, przekazano kierownikom działów. Zespoły merytoryczne w centrali i terenie zostały docenione uzyskaniem wyższego statusu w strukturze za swoje zaangażowanie i wysiłek w ochronę zabytków. Ponadto kilku pracownikom zlokalizowanym w miastach wojewódzkich nadano status oddziału terenowego.

NOWOCZESNE I EFEKTYWNE

2

PRACA PROJEKTOWA

W 2023 roku usprawniono procedury planowania, realizacji, monitorowania, rozliczania i ewaluacji projektów. Kierownicy zostali włączeni w proces planowania działalności Instytutu, a także otrzymali budżety zadaniowe na realizację konkretnych projektów, za które są odpowiedzialni. W celu zapewnienia realizacji złożonych, horyzontalnych zadań powoływane są interdyscyplinarne zespoły projektowe, co przekłada się na jeszcze lepsze efekty pracy i satysfakcję pracowników.

3

CYBERBEZPIECZEŃSTWO

Jednym z priorytetów w zakresie zarządzania instytucją jest poprawa cyberbezpieczeństwa. Dla ochrony poufności ponad 100TB danych o zabytkach zakupiono i wdrożono nową infrastrukturę sieciową w warszawskiej siedzibie Instytutu oraz w 18 oddziałach i pracowniach terenowych. Zwiększono poziom sprawności technologicznej serwerów oraz macierzy dzięki zakupowi i migracji nowych urządzeń, zgodnie z najnowszymi standardami technologicznymi. Nastąpiła także poprawa poziomu ochrony danych dzięki wdrożeniu nowych procedur tworzenia kopii bezpieczeństwa. Poziom wydajności i bezpieczeństwa pracy zwiększyły nowe urządzenia spełniające wszelkie obecne standardy oraz nowoczesny system do monitorowania infrastruktury IT.

ZARZĄDZANIE INSTYTUTEM

5

ETYKA

Dbając o zachowanie i przestrzeganie standardów etycznych, zostały wprowadzone procedury przeciwdziałania mobbingowi, dyskryminacji, molestowaniu oraz ograniczania ryzyka związanego z konfliktami w miejscu pracy. Jako jeden z wniosków wynikających z przeprowadzonego badania kultury organizacyjnej instytucji został powołany doradca do spraw etyki, który służy pomocą kierownictwu oraz pracownikom instytucji w sprawach dotyczących etyki i postępowania etycznego, wspiera w rozwiązywaniu konfliktów pracowniczych, a także rozstrzyga w przypadku wystąpienia konfliktu interesów. Wprowadzono regulamin o sygnalistach, czyli wewnętrzną procedurę zgłaszania naruszeń prawa i podejmowania działań następczych.

4

SZKOLENIA

Narodowy Instytut Dziedzictwa jako instytucja ekspercka dba o systematyczne podnoszenie kompetencji pracowników, zwłaszcza tych odpowiedzialnych za przygotowywanie opinii, ekspertyz, raportów i specjalistycznych publikacji, dlatego w 2023 roku zwiększono nakłady na szkolenia i doskonalenie zawodowe. Specjalnym programem szkoleniowym objęto pracowników odpowiedzialnych za cyfryzację zabytków, tak aby wzmocnić ich kompetencje oraz przygotować do zadań specjalnych na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa. Ponadto odbyły się dwa szkolenia przygotowane przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego – z zakresu bezpieczeństwa informacji i prewencji terrorystycznej.

Wnętrze dawnego opactwa cystersów w Krzeszowie – kościół klasztorny pw. Wniebowzięcia NMP (pomnik historii),
fot. Maciej Jabłoński/F11

STOIMY
NA STRAŻY
DZIEDZICTWA

OCHRONA
MIEJSC
ŚWIATOWEGO
DZIEDZICTWA
UNESCO
I POMNIKÓW
HISTORII

Narodowy Instytut Dziedzictwa monitoruje najcenniejsze polskie zabytki, znajdujące się na Liście światowego dziedzictwa UNESCO.

W 2023 roku zespół ekspertów NID, we współpracy ze służbami konserwatorskimi i zarządcami, zakończył rozpoczęty w poprzednim roku monitoring miejsc światowego dziedzictwa w Polsce.

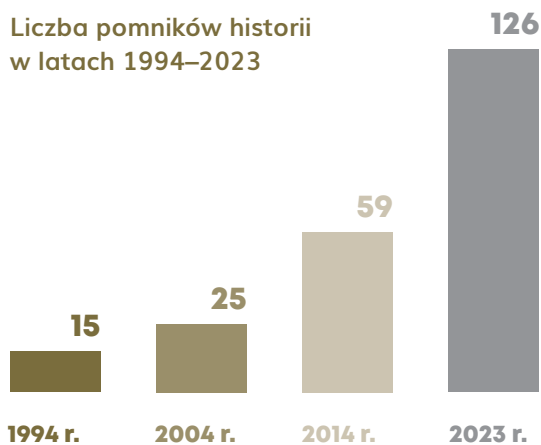
Eksperci przeprowadzili oględziny historycznego centrum Krakowa, miasta średniowiecznego w Toruniu oraz królewskich kopalni soli w Wieliczce i Bochni.

Na podstawie wyników zespół opracował raport, w którym przedstawił listę najistotniejszych i najczęściej występujących problemów konserwatorskich oraz zarządczych na terenie monitorowanych miejsc.

Historyczne centrum Krakowa, Sukiennice – widok z wieży Kościoła Mariackiego (światowe dziedzictwo UNESCO),
fot. Piotr Ostrowski/NID

Listę pomników historii – prowadzoną od 1994 roku – tworzą najcenniejsze zabytki w Polsce. Pomnik historii uznawany jest przez prezydenta RP, na wniosek ministra kultury i dziedzictwa narodowego. Procedurę wpisu prowadzi w imieniu ministra Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Liczba pomników historii w latach 1994–2023

W 2023 roku na listę pomników historii trafiło sześć obiektów:

- ▲ Nowa Huta – zespół architektoniczny i urbanistyczny dzielnicy w Krakowie,
- ▲ zespół pałacowo-parkowy w Lubostroniu,
- ▲ opactwo Cystersów w Mogile w Krakowie,
- ▲ klasztor męski Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Supraślu,
- ▲ prawosławny klasztor Świętego Onufrego w Jabłecznej,
- ▲ zespół kolegiaty pw. św. Marcina Biskupa w Opatowie,
- ▲ zamek kapituły warmińskiej w Olsztynie.

Klasztor męski
Zwiastowania Najświętszej Marii Panny
w Supraślu (pomnik historii),
fot. Maciej Jabłoński/F11

WSPARCIE SŁUŻB KONSERWATORSKICH

STANDARDY KONSERWATORSKIE

Narodowy Instytut Dziedzictwa tworzy standardy konserwatorskie, czyli dokumenty (instrukcje, poradniki, rekomendacje) wskazujące kierunki lub sposoby działania przy zabytkach oraz przygotowuje niezbędne materiały do wytycznych generalnego konserwatora zabytków.

Dokumenty te są narzędziem niezwykle pomocnym w codziennej pracy służb konserwatorskich – przy podejmowaniu decyzji dotyczących prowadzenia prac, robót i innych działań przy zabytku. Stanowią one wsparcie merytoryczne nie tylko dla pracowników tych urzędów, lecz także dla projektantów i wykonawców prac badawczych, remontowych i konserwatorskich, a także właścicieli.

Dokumenty standaryzujące
wydane w 2023 roku:

- ▲ *Ocena i profilaktyka zagrożeń hydrologicznych dla obiektów oraz zespołów zabytkowych w aspekcie ograniczania negatywnego wpływu zmian klimatycznych i antropopresji*, red. Monika Bogdanowska, Mariusz Czop, NID, Warszawa 2023.
- ▲ *Standardy prowadzenia i opracowania wyników badań architektonicznych budowli drewnianych*, oprac. Ulrich Schaaf, Maciej Prarat, NID, Toruń–Warszawa 2022.
- ▲ *Standardy opracowania mykologicznego dla zabytku nieruchomego zbudowanego z drewna oraz zawierającego elementy konstrukcji drewnianych*, oprac. Dominik Mączyński, NID, Warszawa 2022.
- ▲ *Poradnik translokacji zabytkowych budynków drewnianych*, oprac. Anna Maślak, Jan Święch, Edwin Wilbik, NID, Ciechanowiec–Kraków–Toruń 2022.
- ▲ *Standard wykonywania inwentaryzacji zabytku nieruchomego będącego obiektem budowlanym*, oprac. NID.
- ▲ *Postępowanie z historycznymi nawierzchniami na obszarach podlegających ochronie konserwatorskiej*.

Portal z XVII w. –
zamek w Nowym Wiśniczu
(pomnik historii),
fot. Maciej Jabłoński/F11

Narodowy Instytut Dziedzictwa wydaje także trzy specjalistyczne czasopisma naukowe:

„Ochrona Zabytków” ukazuje się nieprzerwanie pod tym samym tytułem od 1948 roku i prezentuje osiągnięcia konserwatorów, historyków sztuki, archeologów, architektów i innych osób zajmujących się szeroko pojętą ochroną dziedzictwa kulturowego. Publikacja jest ujęta w wykazie czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (40 pkt).

„Raport Archeologiczny” jest specjalistycznym czasopismem archeologicznym, które ukazuje się od 2001 roku. Prezentowane są w nim zagadnienia dotyczące współczesnej archeologii ratowniczej, a także udostępniane są materiały i wyniki badań terenowych. Publikacja jest indeksowana w bazie Scopus.

W „Kurierze Konserwatorskim” od 2008 roku publikowane są zarówno dokumenty, instrukcje i opinie związane z tematyką konserwacji i ochrony zabytków, jak i artykuły dotyczące prawnych aspektów tych zagadnień.

Od 2023 roku czasopisma ukazują się pod zmienioną szatą graficzną, którą zaprojektował Janusz Górski – ceniony grafik, projektant książek, profesor na Wydziale Grafiki ASP w Gdańsku.

OPINIE I EKSPERTYZY

W 2023 eksperci pracujący w NID przygotowali aż 535 opinii niezbędnych między innymi w skomplikowanych postępowaniach administracyjnych. Dzięki tej pracy setki zabytkowych obiektów zostało szczegółowo rozpoznanych, co z kolei otwiera drogę do ich skutecznej ochrony.

Wśród wydanych opinii znajdują się między innymi:

- ▲ 220 opinii dla wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- ▲ 113 opinii dla generalnego konserwatora zabytków,
- ▲ 100 opinii dla Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad,
- ▲ 9 opracowań studialnych i monograficznych,
- ▲ 42 opinie w ramach konkursu „Zabytek Zadbany”.

Opinie wydane w 2023 roku dotyczyły między innymi założeń urbanistycznych Rabki-Zdroju i Przemętu, obiektów dziedzictwa przemysłowego – dawnej fabryki drenów w Albigowej i zakładów Hutmen we Wrocławiu, oraz obiektów architektury i budownictwa – kamienicy przy ul. Hożej 61 w Warszawie i willi „Skaut” w Zakopanem.

NID wydaje opinie i ekspertyzy nie tylko na rzecz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wojewódzkich urzędów ochrony zabytków, konserwatorów działających w strukturach samorządów i diecezji, Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad, ale także Policji, prokuratury i sądów.

CENTRUM
ARCHITEKTURY
DREWNIANEJ

CENTRUM ARCHITEKTURY DREWNIANEJ

Centrum Architektury Drewnianej, działające w strukturze Narodowego Instytutu Dziedzictwa, powstało w 2021 roku.

Priorytetowym zadaniem Centrum są działania chroniące zabytki architektury drewnianej przed degradacją i zniszczeniem. Istotne w tej kwestii jest też kształtowanie świadomości społecznej na temat wartości architektury drewnianej oraz upowszechnianie w przystępny sposób fachowej wiedzy. Centrum realizuje zadania edukacyjne między innymi przez publikację poradników (np. *Remont i utrzymanie domu drewnianego* z serii „Najkrótsza Instrukcja Obsługi”).

W 2023 roku Centrum zorganizowało warsztaty rzemiosł artystycznych „Tłoka ciesielska”, międzynarodowe seminarium oraz warsztaty rzemieślnicze i demonstracyjne „Historyczna stolarka okienna”, a także Dzień Architektury Drewnianej, podczas którego można było bezpłatnie zwiedzić 17 zabytkowych obiektów architektury drewnianej Zakopanego.

Zespół ekspertów wspiera też bieżące działania związane z remontem konserwatorskim willi U Dziadka w Otwocku, a także rozwija bazę danych dotyczącą budownictwa i architektury drewnianej.

Ganek chałupy drewnianej, widok z sieni,
Żywiecki Park Etnograficzny w Ślemieniu,
fot. Natalia Skiepmo/NID

Warsztaty dla dzieci podczas
Dnia Architektury Drewnianej w Zakopanem,
fot. Tobiasz Bułynko/NID

DZIEŃ ARCHITEKTURY DREWNIANEJ

W Dniu Architektury Drewnianej, którego pierwsza edycja odbyła się w sierpniu 2023 roku w Zakopanem, można było bezpłatnie zwiedzać obiekty zwykle niedostępne dla publiczności, takie jak prywatne domy i zagrody. Właściciele i opiekunowie tych miejsc dzielili się swoimi doświadczeniami związanymi z konserwacją, remontami i rewitalizacją.

Obiekty udostępnione podczas Dnia Architektury Drewnianej:

- ▲ Muzeum Stylu Zakopiańskiego w willi Koliba – filia Muzeum Tatrzańskiego,
- ▲ Chałupa Gąsieniców-Sobczaków – filia Muzeum Tatrzańskiego,
- ▲ willa Maliniakówka – obecnie Galeria Antoniego Kenara,
- ▲ willa Cicha,
- ▲ Chałupa Sabaty,
- ▲ willa Harenda – obecnie Muzeum Jana Kasprowicza,
- ▲ kościół pw. św. Jana Apostoła i Ewangelisty na Harendzie,
- ▲ Galeria Sztuki XX wieku w willi Oksza – filia Muzeum Tatrzańskiego,
- ▲ willa Pod Jedlami,
- ▲ willa Koszysta,
- ▲ willa Grabówka,
- ▲ willa Elżbiecina – Dom Wojciecha Korfantego,
- ▲ willa Jadwiniówka – dom córki dra Tytusa Chałubińskiego,
- ▲ Dom Doktora,
- ▲ restauracja regionalna Sopa i Lis – restauracja w dawnej sopie,
- ▲ willa Konstantinówka – obecnie Restauracja Zakopiańska,
- ▲ dawna leśniczówka – obecnie restauracja Leśniczówka Resto Bar.

W następnych latach planujemy kontynuację tego wydarzenia. W każdy ostatni weekend wakacji będziemy zachęcać do zwiedzania obiektów architektury drewnianej, która przez wieki tworzyła niepowtarzalny charakter krajobrazu kulturowego Polski. Niestety jej zasób, szczególnie w ostatnich latach, zmniejsza się. Z tego względu ochrona architektury drewnianej stanowi bardzo istotny element działalności Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

REWITALIZACJA OTWOCKIEJ WILLI U DZIADKA

Willa U Dziadka to miejsce wartościowe ze względu na nietypową formę architektoniczną oraz historię związaną z Ogniskiem Towarzystwa Przyjaciół Dzieci Ulicy i postacią Kazimierza Lisieckiego. Budynek – do niedawna nienadający się do użytku – jest w trakcie remontu konserwatorskiego prowadzonego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

WYJĄTKOWA HISTORIA WYJĄTKOWEGO MIEJSCA

Pierwotna nazwa budynku to willa Elwirów, niestety jego właściciele nie mogli się nią długo cieszyć. Podczas II wojny światowej obiekt odebrano rodzinie Ciechanowskich ze względu na jej żydowskie pochodzenie. Powojenna historia willi związana jest z postacią wybitnego pedagoga – inicjatora powstania Towarzystwa Przyjaciół Dzieci Ulicy – Kazimierza Lisieckiego. Towarzystwo rozpoczęło działalność jeszcze przed wojną, a pierwsze ogniska, jako nową formę opieki i wychowania dzieci, Kazimierz Lisiecki stworzył w Warszawie. Po zakończeniu działań wojennych, w opuszczonej willi Elwirów oraz sąsiadującej willi Agatka umieszczono Ognisko Towarzystwa Przyjaciół Dzieci Ulicy „Świder”. Do tej pierwszej Lisiecki wprowadził się

Remont konserwatorski willi U Dziadka w Otwocku, stan na sierpień 2023 r., fot. Tobiasz Bułynko/NID

w 1948 roku i od jego przydomku – „Dziadek” – willa zyskała swoją nową nazwę. Od 1951 roku w ognisku tym jako nauczycielka pracowała Maria Pilecka, żona rotmistrza Witolda Pileckiego, która również – wraz z dziećmi – znalazła w nim schronienie. Nawet kiedy kilka lat później władze ludowe zlikwidowały Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Ulicy i włączyły jego placówki do Państwowych Domów Dziecka, „Dziadek” kontynuował swoją wychowawczą misję i od 1956 roku zarządzał ogniskami jako dyrektor Państwowego Zespołu Ognisk Wychowawczych. Kazimierz Lisiecki mawiał: „Oddaj innym to, co sam dostałeś”. Dziś wiadomo, że udało mu się uratować tysiące dzieci przed bezdomnością, głodem i samotnością.

Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa dr hab. Katarzyna Zalaszińska podczas remontu konserwatorskiego willi U Dziadka w Otwocku, stan na sierpień 2023 r., fot. Tobiasz Bułynko/NID

Willa U Dziadka w Otwocku, stan na 2019 r.,
fot. Paweł Kobek/NID

Remont konserwatorski willi U Dziadka w Otwocku,
stan na luty 2024 r., fot. Tobiasz Bułynko/NID

KONTYNUACJA MISJI

Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Ulicy założone przed laty przez Kazimierza „Dziadka” Lisieckiego nadal działa i pomaga. Natomiast historia jego siedziby mogłaby się zakończyć w 2012 roku – stan willi określono wtedy jako nienadający się do użytkowania i w konsekwencji przestała pełnić funkcję placówki towarzystwa. Jednak dzięki zaangażowaniu Narodowego Instytutu Dziedzictwa, który w 2019 roku zakupił dom i teren wokół niego, prowadzony jest obecnie remont konserwatorski obiektu, w którym docelowo będzie prowadzić działalność Centrum Architektury Drewnianej.

WYZWANIA

KONSERWATORSKIE

Choć remont willi U Dziadka okazał się bardziej wymagający, niż się spodziewano, w listopadzie 2023 roku przeprowadzono odbiór robót budowlanych oraz konserwatorskich zeszłorocznego etapu prac. Więcej informacji o wyzwaniach konserwatorskich związanych z realizacją tego projektu na stronie NID.

nid.pl
/remont-konserwatorski
-willa-u-dziadka/

PARK MUŻAKOWSKI

Park Mużakowski, który założył w pierwszej połowie XIX wieku książę Hermann von Pückler-Muskau, leży po dwóch stronach Nisy Łużyckiej. Jest to jeden z najcenniejszych i najrozleglejszych przykładów historycznego, europejskiego parku krajobrazowego w stylu angielskim.

Rozwijany i przekształcany przez kolejnych właścicieli stał się doskonałym połączeniem przenikających się elementów sztuki i natury. W uznaniu wyjątkowości założenia w 2004 roku zostało ono uznane za pomnik historii, a następnie wpisane na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Park, o łącznej powierzchni ponad 700 hektarów, zarządzany jest przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (strona polska) oraz Fundację Fürst-Pückler-Park Bad Muskau (strona niemiecka).

W 2023 roku w Parku Mużakowskim odbyły się dwa wydarzenia cykliczne: Święto Parku (17 czerwca) na łące przy moście Podwójnym, zrealizowane we współpracy z miastem Łęknica i Lokalną Grupą Działania Grupa Łużycka, oraz II Seminarium Parkowe w Łęknicy (20–21 października).

W 2023 roku razem z fundacją pozyskaliśmy dofinansowanie w ramach Programu Współpracy INTERREG 2021–2027 w wysokości 4 845 096 zł – 3 876 077 zł (INTERREG) i 969 019 zł (MKiDN) – na projekt „Park Mużakowski – zwiększenie atrakcyjności turystycznej i dostępności obiektu światowego dziedzictwa UNESCO”. W ramach projektu w latach 2024–2025 zostanie zrealizowany szereg działań kulturalno-edukacyjnych – rekonstrukcja bramy Kobleńskiej oraz modernizacja części infrastruktury służącej do obsługi turystów. Ważnym elementem będzie również popularyzacja wiedzy na temat parku, między innymi za sprawą wydania – pierwszy raz w języku polskim – książki *Szkice o ogrodnictwie krajobrazowym*, którą napisał Hermann von Pückler-Muskau, i nowej mapy w języku polskim i niemieckim. Zwieńczeniem projektu będzie uruchomienie Wirtualnej Bazy Wiedzy oraz połączonej z nią ścieżki kodów QR w przestrzeni rezydencji.

Dr hab. Katarzyna Zalańska z Cordem Panningiem, dyrektorem zarządzającym Fundacją Park Księcia Pücklera Bad Muskau, oraz Sebastianem Hechtem, przewodniczącym Rady Fundacji, fot. NID

Park Mużakowski w Łęknicy,
fot. Maciej Jabłoński/F11

Skaner v-kształtny do digitalizacji poszytów i wrażliwych na rozkładanie materiałów, fot. Remigiusz Majchrzak/NID

REALIZUJEMY
TRANSFORMACJĘ
CYFROWĄ
W OCHRONIE
ZABYTKÓW

PORTAL
zabytek.pl

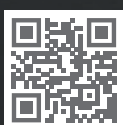
**UNIKATOWE
I NOWOCZESNE
ŹRÓDŁO WIEDZY
O ZABYTKACH**

Zabytek.pl w nowoczesny i kompleksowy sposób udostępnia informacje o polskich zabytkach. Na portalu można znaleźć nie tylko opisy zabytków, dokumentację, archiwalne i aktualne zdjęcia, ale także modele 3D i wiele innych zasobów.

Portal jest stale modernizowany do najnowszych standardów. Obecnie to jedyny w Polsce serwis skupiający informacje o wszystkich polskich zabytkach, a także jeden z najnowocześniejszych tego typu portali w Europie.

Na portalu zabytek.pl bezpłatnie udostępniamy ponad 1,4 miliona dokumentów, w tym między innymi:

- ▲ 745 tysięcy kart ewidencji zabytków oraz ewidencji grobów i cmentarzy wojennych,
- ▲ 700 tysięcy fiszek adresowych,
- ▲ 29 tysięcy materiałów stanowiących spuściznę prof. Gerarda Ciołka,
- ▲ 6 tysięcy zdjęć lotniczych.

zabytek.pl

W galerii portalu umieszczone są także obiekty 3D w postaci siatkowych modeli MESH lub zarejestrowanych w wyniku skanowania laserowego chmur punktów, będące najnowocześniejszą formą dokumentacji zabytków. Model MESH pokazuje uproszczoną bryłę budynku i fotorealistyczną teksturę powierzchni zewnętrznych, natomiast chmura punktów jest wynikiem rejestrowania przestrzeni z rozdzielczością do 5 milimetrów, co daje precyzyjny, złożony z miliardów punktów, wirtualny model obiektu.

” Nieraz oglądałem ojczyznę z samolotów, ale teraz było to zupełnie coś innego. Jednym spojrzeniem obejmowałem cały kraj. Polska wyglądała stąd mała, ale jednocześnie piękna. ”

Mirosław Hermaszewski

Portal zabytek.pl
Liczba użytkowników

Wzrost
33,7%

Liczba odsłon

Wzrost
110,0%

Aby wygodnie korzystać z zasobów portalu zabytek.pl, nie potrzeba specjalnej aplikacji. Portal zbudowany jest w technologii responsywnej (RWD), co umożliwia przeglądanie jego zasobów na tablecie lub telefonie komórkowym. Na urządzeniach mobilnych można także wyszukiwać zabytki z najbliższej okolicy, udostępniając swoją lokalizację. Z roku na rok serwis cieszy się coraz większą popularnością – w 2023 roku osiągnął ponad 7 milionów odsłon i korzystało z niego aż ponad milion użytkowników.

DIGITALIZACJA ZABYTKÓW

Dokumentacja drewnianego kościoła
przez zespół NID w miejscowości Wilków Pierwszy
(woj. mazowieckie),
fot. Karol Czajkowski/NID

Od ponad 20 lat Narodowy Instytut Dziedzictwa, a wcześniej Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, wykorzystuje cyfrowe technologie do inwentaryzacji i digitalizacji zabytków. Pierwsze, pionierskie w skali Europy próby wykorzystania skaningu laserowego do inwentaryzacji architektury odbyły się już w 2005 roku. Dziś specjaliści Instytutu korzystają z najnowocześniejszego sprzętu – różnego rodzaju skanerów laserowych, dronów, profesjonalnych kamer i tachimetrów elektronicznych.

W ramach priorytetowego działania w obszarze transformacji cyfrowej zabytków, w tym ich digitalizacji, dr hab. Katarzyna Zalasieńska, dyrektor NID, podjęła decyzję o znaczącym wzmocnieniu zespołu zajmującego się tym obszarem w Instytucie. W 2023 roku Zespół ds. Digitalizacji został przekształcony w osobny dział przy jednoczesnym zwiększeniu zatrudnienia – z czterech etatów w 2022 roku do jedenastu w roku 2023. Silny i profesjonalny zespół dysponujący nowoczesnymi narzędziami stale tworząc i aktualizując standardy oraz wytyczne cyfrowej inwentaryzacji, wytwarza pełną dokumentację i fotorealistyczne modele zabytków, które są nieocenionym źródłem informacji w procesie ich ochrony.

Proces digitalizacji nagrobka Krzysztofa Szydłowieckiego w kolegiacie św. Marcina z Tours w Opatowie, fot. Tomasz Żebrowski/NID

Narodowy Instytut Dziedzictwa, chcąc dzielić się doświadczeniem i wiedzą, a także mając na uwadze rozwój stosowanych obecnie metod i technik, rozpoczął proces integracji środowisk naukowych – archeologów, architektów, historyków sztuki, konserwatorów, muzealników oraz przedstawicieli szeroko rozumianych sektorów kreatywnych. Wyrazem tego była zorganizowana w listopadzie 2023 roku pierwsza tego typu międzynarodowa konferencja **ETHER – Eternal Heritage / Wieczne Dziedzictwo**. Przedstawiciele przemysłu kreatywnego (gier, video, VR, wzornictwa przemysłowego) wytwarzając produkty swojego rzemiosła, po-

sługują się często podobnymi metodami oraz korzystają z podobnych narzędzi. **Współpraca i wymiana doświadczeń jest zatem niezbędna do jeszcze efektywniejszego działania** – zarówno w obszarze ochrony zabytków, jak i kreatywnego wykorzystania potencjału naszego dziedzictwa. Transmisja konferencji dostępna jest na stronie NID.

Jeśli chcesz dowiedzieć się więcej o procesach digitalizacyjnych architektury zabytkowej, zachęcamy do obejrzenia filmu.

Uczestnicy międzynarodowej konferencji **ETHER – Eternal Heritage / Wieczne Dziedzictwo**, fot. Bartosz Dębowski/NID

NOWE
TECHNOLOGIE
W OCHRONIE
ZABYTKÓW

Model fotogrametryczny
kolegiaty św. Marcina Biskupa w Opatowie,
oprac. Radosław Trochimiak, Tomasz Żebrowski/NID

Narodowy Instytut Dziedzictwa od 60 lat jest instytucją odpowiedzialną za gromadzenie i udostępnianie danych o zabytkach. Realizując misję powierzoną przez ministra kultury i dziedzictwa narodowego, wynikającą z realizacji założeń dyrektywy INSPIRE, specjaliści Instytutu stworzyli nowoczesny system do zarządzania informacjami o zabytkach. Jednym z jego najistotniejszych elementów jest aplikacja Scan Manager, która w praktyczny sposób wspiera działania służb konserwatorskich, funkcjonariuszy Policji zajmujących się ochroną zabytków archeologicznych, funkcjonariuszy Straży Granicznej i Krajowej Administracji Skarbowej, a także resortu kultury. Zgromadzone i udostępnione w jednym miejscu liczne materiały i dokumenty usprawniają i przyspieszają działania wielu służb. Konserwatorzy mają dostęp w aplikacji nie tylko do pełnej dokumentacji urzędu, w którym pracują, ale także do materiałów z innych oddziałów oraz do dokumentacji archiwalnej NID, co jest ogromnym ułatwieniem w ich codziennej pracy.

Z uwagi na potencjał i możliwości wykorzystania aplikacji Scan Manager jest ona stale rozwijana. W 2023 roku zespół ekspertów Instytutu przeprowadził kompleksową modernizację aplikacji, dzięki czemu korzystanie z niej jest jeszcze prostsze i efektywniejsze. Oprócz dostępnych już w aplikacji zeskanowanych dokumentów – pochodzących z rejestru i ewidencji zabytków, ewidencji grobów i cmentarzy wojennych oraz pozwoleń na wywóz zabytków ruchomych za granicą – specjaliści skanują także spuściznę naukową, zdjęcia czy fotografie lotnicze, będące w zbiorach Instytutu. Wszystkie dokumenty sukcesywnie są udostępniane w aplikacji.

Z zasobów dostępnych w aplikacji aktywnie i regularnie korzysta ponad 700 osób – pracowników służb konserwatorskich oraz innych organów administracji publicznej. W 2023 roku z materiałów dostępnych w aplikacji użytkownicy skorzystali ponad 40 tysięcy razy.

Ruiny kościoła pojezuickiego w Chodlu. Pomiar geodezyjny wykonywany podczas inwentaryzacji zabytków metodami skaningu laserowego, fot. Karol Czajkowski/NID

Wnętrze pałacu w Kozłowce (pomnik historii),
fot. Maciej Jabłoński/F11

WSPIERAMY
ROZWÓJ
SPOŁECZNO-
-GOSPODARCZY
POLSKI

CENTRA KOMPETENCJI DS. REWITALIZACJI

Narodowy Instytut Dziedzictwa od lat aktywnie wspiera samorządy w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym, pomaga je chronić i wykorzystywać jego potencjał w procesie rewitalizacji.

Z badania przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny i Narodowy Instytut Dziedzictwa wynika, że w większości programów realizowanych przez samorządy przewidziane są projekty rewitalizacyjne odnoszące się nie tylko do obiektów zabytkowych, ale też do dziedzictwa niematerialnego (lokalne tradycje i zwyczaje).

Centra Kompetencji ds. Rewitalizacji działające w różnych częściach kraju wspierają gminy realizujące programy rewitalizacyjne związane z dziedzictwem kulturowym, zarówno materialnym, jak i niematerialnym. Informują o ogólnych zasadach, prawach i obowiązkach, a także doradzają, przedstawiając modelowe rozwiązania.

Wsparciu samorządów w nierzadko złożonym procesie rewitalizacji służy też specjalna strona NID w całości poświęcona rewitalizacji. To kompendium wiedzy dla samorządów na temat rozpoznania, ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego do rozwoju gmin. Na specjalnej platformie dostępne są też liczne szkolenia organizowane przez Instytut, zarówno stacjonarnie, jak i online. Obecnie można wziąć bezpłatnie udział w siedmiu szkoleniach dotyczących między innymi prawa ochrony zabytków, realizacji projektów i źródła ich finansowania, uwzględniania dziedzictwa w planowaniu przestrzennym, a także strategicznym. W 2023 roku portal samorzad.nid.pl odwiedziło prawie 63 tysiące osób.

samorzad.nid.pl

Osiedle robotnicze Nikiszowiec w Katowicach (pomnik historii), fot. Piotr Sekuła/NID

W obszarze rewitalizacji Narodowy Instytut Dziedzictwa współpracuje także z Ministerstwem Funduszy i Polityki Regionalnej i zespołami ds. rewitalizacji w urzędach marszałkowskich. W ramach wspólnie realizowanych działań przygotowywane są specjalistyczne opracowania, organizowane są szkolenia, warsztaty, wizyty studyjne i spotkania.

Instytut wydaje liczne publikacje poświęcone rewitalizacji. Jedną z nich jest *Dziedzictwo kulturowe w rewitalizacji. Praktyczny poradnik*, który w jednym miejscu skupia wszystkie wypracowane dobre praktyki, standardy, narzędzia i sposoby postępowania z dziedzictwem kulturowym w rewitalizacji. Poradnik jest dostępny bezpłatnie na stronie NID.

ksiegarnia.nid.pl

*Dziedzictwo kulturowe
w rewitalizacji.
Praktyczny poradnik*

ODPOWIEDZIALNE INWESTYCJE

WSPÓŁPRACA Z GENERALNĄ DYREKCJĄ DRÓG KRAJOWYCH I AUTOSTRAD

Od lat Narodowy Instytut Dziedzictwa współpracuje z Generalną Dyrekcją Dróg Krajowych i Autostrad w ramach ochrony dziedzictwa archeologicznego. W 2018 roku NID zawarł porozumienie z GDDKiA, w ramach którego Instytut wspiera merytorycznie GDDKiA w realizacji badań archeologicznych prowadzonych w całym kraju w związku z budową i modernizacją infrastruktury drogowej. W 2023 roku eksperci NID przygotowali aż 100 opinii dotyczących opracowań wyników badań archeologicznych, a także uczestniczyli w 135 odbiorach badań terenowych.

Dzieląc się wiedzą i wieloletnim doświadczeniem, NID wspiera też inne instytucje, samorządy i opiekunów zabytków. W realizacji inwestycji w zakresie zmian klimatycznych i ich wpływu na zabytki Instytut współpracuje z Ministerstwem Klimatu i Środowiska oraz Krajową Agencją Poszanowania Energii, organizując między innymi spotkania i warsztaty. We wrześniu 2023 roku odbył się webinar poświęcony kwestii zieleni na terenach zabytkowych, a w listopadzie miała miejsce coroczna konferencja „Dziedzictwo kulturowe wobec zmian klimatu” dotycząca wpływu dużych inwestycji na sytuację hydrologiczną obszarów podlegających ochronie konserwatorskiej.

Instytut wydaje też liczne publikacje poświęcone tej tematyce, jedną z nich jest wydana w 2023 roku *Ocena i profilaktyka zagrożeń hydrologicznych dla obiektów oraz zespołów zabytkowych w aspekcie ograniczania negatywnego wpływu zmian klimatycznych i antropopresji*. Publikację można bezpłatnie pobrać na stronie NID.

ksiegarnia.nid.pl

Ocena i profilaktyka zagrożeń hydrologicznych dla obiektów oraz zespołów zabytkowych w aspekcie ograniczania negatywnego wpływu zmian klimatycznych i antropopresji

PROGRAM AZP+

Nieinwazyjne wsparcie zarządzania dziedzictwem archeologicznym to ogólnopolska strategia zaproponowana i rozwijana przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, we współpracy ze specjalistami z różnych ośrodków naukowych oraz urzędów konserwatorskich. Obejmuje działania związane z rozpoznawaniem dziedzictwa metodami nieinwazyjnymi, czyli niszczącymi, jak analiza zdjęć lotniczych, zobrazowań satelitarnych, czy danych LIDAR. Założenia programu, opracowane w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022, obejmują

także budowę systemu informatycznego, który pozwoli na przechowywanie cyfrowej dokumentacji badań i efektywne zarządzanie danymi, a także upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie archeologicznym oraz współczesnych technologiach badawczych. Nadrzędnym celem jest ochrona relikwów archeologicznych *in situ*, czyli w miejscu ich położenia.

W 2023 roku zespół NID pracował nad harmonogramem Programu AZP+, który będzie kontynuowany w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026. Ponadto opublikowany został poradnik *Metody teledetekcyjne dla archeologów*. Publikacja jest dostępna bezpłatnie na stronie NID.

Badania archeologiczne podczas budowy drogi ekspresowej S61 w województwie podlaskim, fot. NID

ksiegarnia.nid.pl

Metody teledetekcyjne dla archeologów
Poradnik, część 1

SPOŁECZNE ZAANGAŻOWANIE

Społeczna opieka nad zabytkami jest jednym z fundamentów systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Grono powoływanych przez starostów powiatowych społecznych opiekunów zabytków z roku na rok systematycznie się powiększa. Społeczni opiekunowie zabytków działają na wielu polach, nie tylko ochrony zabytków, ale również edukacji.

Specjaliści NID (w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022) przygotowali raport dotyczący badania liczebności i aktywności społecznych opiekunów zabytków – pierwszą analizę badawczą uwzględniającą szeroki kontekst tej problematyki. Opierając się na raporcie, w grudniu 2023 roku NID zorganizował specjalne webinarium na temat społecznej opieki nad zabytkami. Zebrane analizy i głosy w dyskusji stanowią podstawę do kolejnych działań w 2024 roku.

PROGRAM DOTACYJNY „WSPÓLNIE DLA DZIEDZICTWA”

W ramach programu NID „Wspólnie dla dziedzictwa” co roku organizacje pozarządowe otrzymują dofinansowanie na prace porządkowe przy zabytkach, identyfikację i inwentaryzację materialnego dziedzictwa kulturowego, na wsparcie zachowania tradycji rękodzielniczych oraz umiejętności związanych z rzemiosłem i tradycyjnymi technikami budowlanymi.

W 2023 roku – w ramach ósmej edycji programu – wsparcie na łączną kwotę 1 220 000 zł otrzymało 29 projektów.

W ramach siedmiu poprzednich edycji na dofinansowanie ponad 270 projektów przeznaczono 8,5 miliona złotych. W wydarzenia zaangażowanych było prawie 5 tysięcy wolontariuszy.

PROGRAM DOTACYJNY „NIEMATERIALNE – PRZEKAŻ DALEJ”

W 2023 roku NID zainaugurował nowy program dotacyjny „Niematerialne – przekaz dalej”, w ramach którego wsparcie uzyskały projekty dotyczące zjawisk wpisanych na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Program został zainicjowany przez dr hab. Katarzynę Zalaśką, dyrektor NID, w szczególnym czasie – w roku 20-lecia przyjęcia Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz 10-lecia Krajowej listy niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wsparcie w ramach pierwszej edycji programu otrzymało 11 projektów na łączną kwotę 300 tysięcy złotych.

Dr hab. Katarzyna Zalaśka
z Krzysztofem Trebunem-Tutką i Jasiem Bukowskim
z Młodzieżowej Orkiestry Góralskiej „Jutrzenka”
w Zakopanem, przed galą jubileuszową
niematerialnego dziedzictwa kulturowego
w Zakopanem, fot. NID

Uroczysta prezentacja oznakowania cmentarza żydowskiego w Trzemesznie (woj. wielkopolskie), fot. Paweł Kobek/NID

PROGRAM „OZNAKOWANIE CMENTARZY ŻYDOWSKICH NA TERENIE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ”

Z inicjatywy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego Narodowy Instytut Dziedzictwa realizuje program „Oznakowanie cmentarzy żydowskich na terenie Rzeczypospolitej Polskiej”, którego głównym celem jest identyfikacja i upamiętnienie cmentarzy żydowskich, materialnego śladu obecności społeczności żydowskiej na ziemiach polskich.

W 2023 roku zespół NID oznaczył 16 żydowskich cmentarzy, między innymi w Łąrcucie (woj. podkarpackie), Przysusze (woj. mazowieckie), Pisz (woj. warmińsko-mazurskie) czy Serocku (woj. mazowieckie).

Od początku realizacji programu, czyli od 2018 roku, eksperci NID zweryfikowali 1218 cmentarzy, a 52 z nich oznakowano podczas oficjalnych uroczystości z udziałem społeczności żydowskiej, młodzieży, lokalnych władz i przedstawicieli NID.

Program realizowany przy wsparciu Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, Żydowskiego Instytutu Historycznego, Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP oraz Fundacji Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego będzie kontynuowany w kolejnych latach.

EDUKACJA I PROMOCJA

EUROPEJSKIE DNI DZIEDZICTWA

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi skierowane do różnych grup wiekowych i społecznych programy edukacyjne na rzecz ochrony i opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym. W Instytucie działa dwudziestoosobowy zespół zadaniowy ds. edukacji obejmujący ekspertów NID w całej Polsce.

Europejskie Dni Dziedzictwa to wielkie święto dziedzictwa odbywające się co roku nie tylko w Polsce, ale także w kilkudziesięciu krajach europejskich. NID pełni funkcję ogólnopolskiego koordynatora, a w organizację wydarzeń włączają się setki osób i instytucji z całego kraju – muzea, ośrodki i domy kultury, organizacje pozarządowe, biblioteki.

Podczas 31. edycji EDD, która odbyła się we wrześniu 2023 roku pod hasłem „Żywe dziedzictwo – tradycje od pokoleń”, zorganizowano niemal 1500 wydarzeń – wzięło w nich udział ponad 285 tys. osób. Kolejna edycja, we wrześniu 2024 roku, odbędzie się pod hasłem „Szlaki. Sieci. Połączenia”.

Liczba uczestników:

174 342

285 123

2022 r.

2023 r.

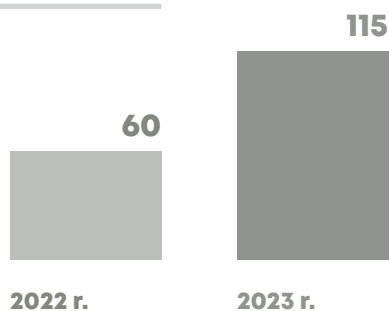
Uczestnicy wydarzenia organizowanego przez miasto Zgierz „Tkactwo – żywa tradycja czy zapomniane dziedzictwo?” w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa 2023 w Zgierzu, fot. Agata Suliborska

EUROPEJSKIE DNI ARCHEOLOGII

Europejskie Dni Archeologii to jedno z najważniejszych wydarzeń dla miłośników historii i archeologii – w ich trakcie odbywają się warsztaty, pikniki, spacer tematyczny, można zwiedzać średniowieczne grodziska, a nawet wziąć udział w wykopaliskach. W 2023 roku trzydniowy festiwal odbywał się w aż **53 miejscach w całej Polsce**, a ponad **50 instytucji zorganizowało 115 różnorodnych wydarzeń**.

Europejskie Dni Archeologii odbywają się od 2010 roku, a w Polsce od pięciu lat. Kolejna edycja w 2024 roku zaplanowana jest tradycyjnie na trzeci tydzień czerwca.

Liczba wydarzeń:

Warsztaty zorganizowane przez Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku w ramach Europejskich Dni Archeologii 2023, fot. Agnieszka Stawrosiejko/MIIWŚ

NID4TEENS

NID4TEENS to interaktywna i atrakcyjna forma zajęć szkolnych stworzona przez pracowników Oddziału Terenowego w Krakowie. We współpracy z partnerską szkołą zespół przygotował cykl zajęć dla uczniów pierwszej klasy liceum. Lekcje składają się z trzech elementów: wykładu, warsztatów i zajęć w terenie. Pilotaż tego programu będzie kontynuowany w dostosowanej formule w następnych latach i obejmie kolejne placówki.

PORADNIKI

Narodowy Instytut Dziedzictwa wydaje liczne publikacje, w tym serię poradników, w których specjaliści NID w praktyczny sposób opisują, jak dbać o dziedzictwo kulturowe. Opublikowano już między innymi *Poradnik remontu i konserwacji historycznej stolarki okiennej*, *Remont i utrzymanie domu drewnianego*, *Nowoczesne technologie w dokumentacji zabytków*.

Wszystkie publikacje dostępne są w księgarni internetowej NID.

ksiegarnia.nid.pl

NIEMATERIALNE DZIEDZICTWO KULTUROWE

Tradycje flisackie na Dunajcu w Pieninach
wpisane na Krajową listę niematerialnego
dziedzictwa kulturowego w 2023 roku,
fot. Polskie Stowarzyszenie Flisaków Pienińskich

W 2023 roku obchodziliśmy dwa ważne jubileusze – 20-lecie Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego i 10-lecie Krajowej listy niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W sześciu miastach Polski – Poznaniu, Sandomierzu, Łodzi, Katowicach, Niemodlinie i Ostrołęce – odbyły się spotkania depozytariuszy niematerialnego dziedzictwa, a w centrach miast prezentowano specjalnie przygotowaną wystawę „Tradycje od pokoleń. Niematerialne dziedzictwo kulturowe w Polsce”. W październiku jubileusz zakoń-

czyła uroczysta gala w Zakopanem, podczas której wręczono decyzje ministra dotyczące nowych wpisów na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz do Krajowego rejestru dobrych praktyk na rzecz ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego w imieniu ministra kultury i dziedzictwa narodowego od 2013 roku prowadzi Narodowy Instytut Dziedzictwa. Obecnie znajduje się na niej 85 zjawisk.

W 2023 roku na listę trafiły:

- ▲ koszyk wikowy – tradycja wyplatania w gminie Ciężkowice,
- ▲ wyplatanie z korzeni świerkowych w Beskidzie Śląskim,
- ▲ tradycje barbórkowe oraz kult św. Kingi wśród górników solnych kopalni w Bochni i Wieliczce,
- ▲ zwyczaje związane z kultem św. Barbary oraz tradycje górników kruszcowych na ziemi tarnogórskiej,
- ▲ tradycje kulturowe górniczych orkiestr dętych z Górnego Śląska,
- ▲ bobowska koronka klockowa,
- ▲ plecionkarstwo na Śląsku Opolskim,
- ▲ ziołarstwo i ziołolecznictwo na Śląsku Opolskim,
- ▲ tradycje hafciarskie w Dobrzeniu Wielkim,
- ▲ tradycja wykonywania, ubierania i noszenia żywieckiego stroju mieszczańskiego,
- ▲ tradycje flisackie na Dunajcu w Pieninach,
- ▲ tradycje rzeźbiarskie ośrodka w Kutnie,
- ▲ hafciarstwo kurpiowskie z Puszczy Zielonej,
- ▲ garncarstwo w Medyni Głogowskiej, Medyni Łańcuckiej, Pogwizdowie i Zalesiu,
- ▲ barabanienie wielkanocne w Iłży,
- ▲ wyplatanie koron żniwnych w Gogolinie,
- ▲ Wawrzyńcowe hudy,
- ▲ hafciarstwo kaszubskie,
- ▲ cymbały – umiejętność budowania i praktyka gry w Polsce południowo-wschodniej,
- ▲ tkactwo dwuosnowowe powiatu węgrowskiego,
- ▲ tradycyjna hodowla i loty gołębi pocztowych.

W 2023 roku w Poznaniu odbyła się kolejna odsłona projektu „Zapis tradycji” – podczas spotkań i warsztatów udostępniano zbiory depozytariuszy niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Celem projektu – po raz trzeci realizowanego we współpracy z Centrum Archiwistyki Społecznej – jest prezentacja unikalnych tradycji, zwyczajów oraz ich zachowanie dla przyszłych pokoleń. Dwie pierwsze edycje zostały zrealizowane w województwie śląskim i objęły wspólnoty w Żywcu oraz Cieszynie. Tym razem dwudniowe warsztaty przeprowadzono dla depozytariuszy oraz organizacji zajmujących się ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego z województwa wielkopolskiego. Projekt „Zapis tradycji” to przykład działań łączących ochronę dziedzictwa dokumentacyjnego i dziedzictwa niematerialnego.

Tradycje flisackie na Dunajcu w Pieninach wpisane na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego w 2023 roku, fot. archiwum Polskiego Stowarzyszenia Flisaków Pienińskich

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO- -BADAWCZA

Mając na uwadze jeszcze bardziej efektywne zarządzanie wiedzą, Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi działalność naukowo-badawczą, a także uczestniczy w międzynarodowych projektach. W 2023 roku NID przeprowadził wewnętrzne badania naukowe dotyczące parków kulturowych oraz zmian w ustawie o planowaniu i gospodarowaniu przestrzennym. W ramach pierwszego ba-

dania powstał raport dotyczący liczebności parków kulturowych, w ramach drugiego – artykuły i webinaria. Ponadto zespół NID przygotował zeszyt metodologiczny „Zabytki” oraz we współpracy z Głównym Urzędem Statystycznym *Sprawozdanie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w samorządzie gminnym* oraz analizę *Kultura i dziedzictwo narodowe w 2023 roku*.

Biblioteka w opactwie Cystersów w Mogile, Kraków
(pomnik historii),
fot. Maciej Jabłoński/F11

Dr hab. Katarzyna Zalaśńska wraz z zespołem Centrum Badań nad Prawem Ochrony Dziedzictwa Kultury, fot. Tobiasz Bułynko/NID

W 2023 roku NID wraz z 21 europejskimi instytucjami rozpoczął realizację projektu TRIQUETRA, którego celem jest wypracowanie narzędzi do oceny i łagodzenia skutków zagrożeń związanych ze zmianami klimatycznymi i innymi czynnikami naturalnymi mogącymi mieć negatywny wpływ na dziedzictwo kulturowe.

Jednym z planowanych rozwiązań jest budowa platformy – systemu wspomagania decyzji – umożliwiającej ocenę wpływu różnego rodzaju zagrożeń na zabytki. Systemowe podejście do identyfikacji zagrożeń będzie możliwe dzięki wprowadzeniu i testowaniu innowacyjnych technologii do ich oceny, między innymi Flash Lidar do mapowania 3D relikwów podwodnych i monitorowania erozji czy czujnika spektroskopowego do monitorowania jakości wody. Jednocześnie prowadzone będą prace nad nowymi technikami teledetekcji, dzięki którym możliwe będzie wykrywanie czynników ryzyka dla zabytkowych struktur.

Mając na uwadze potrzebę podjęcia pogłębionych studiów nad obowiązującymi przepisami dotyczącymi ochrony zabytków oraz wskazania kierunków ich ewolucji, z inicjatywy dr hab. Katarzyny Zalaśńskiej, dyrektor NID, a także adiunkta w Katedrze Prawa i Postępowania Administracyjnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, powołane zostało Centrum Badań nad Prawem Ochrony Dziedzictwa Kultury.

Funkcjonujące w strukturze NID Centrum prowadzi badania nad teoretyczno-metodologicznymi oraz praktycznymi problemami funkcjonowania systemu ochrony zabytków w Polsce, a także nad praktyką stanowienia i stosowania prawa ochrony zabytków w Polsce. Ponadto zespół ekspertów przygotowuje wnioski *de lege lata* oraz *de lege ferenda* w zakresie prawa ochrony dziedzictwa kultury w Polsce oraz organizuje szkolenia dla specjalistów w zakresie prawa ochrony dziedzictwa kultury. Pracami Centrum Badań nad Prawem Ochrony Dziedzictwa Kultury kieruje prof. Wojciech Kowalski, a w jego skład wchodzi doświadczeni prawnicy, od kilkunastu lat zajmujący się problematyką prawa ochrony dziedzictwa kultury.

DZIAŁALNOŚĆ MIĘDZYNARODOWA

Narodowy Instytut Dziedzictwa od lat aktywnie działa na polu międzynarodowym, stale współpracując między innymi z UNESCO w zakresie ochrony miejsc światowego dziedzictwa. Instytut to także istotny partner dla wielu organizacji międzynarodowych i instytucji, czego wyrazem jest jego udział w konferencjach i forach, będących miejscem debat nad ochroną dziedzictwa kulturowego.

KONFERENCJA EHHF „HERITAGE: A LIVING BEING”

European Heritage Heads Forum (EHHF) jest profesjonalną i ekspercką siecią zrzeszającą szefów instytucji zajmujących się dziedzictwem kulturowym z krajów Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego i państw członkowskich Rady Europy.

W 2023 roku dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa dr hab. Katarzyna Zalaszińska przejęła przewodnictwo w EHHF od Alexa Patersona, dyrektora naczelnego Historic Environment Scotland, oraz Isaaca Sastrego de Diega, dyrektora generalnego ds. dziedzictwa kulturowego i sztuk pięknych Ministerstwa Kultury i Sportu Hiszpanii. Instytut jest aktywnym członkiem forum od momentu jego powstania w 2006 roku.

Spotkanie EHHF, które w 2023 roku odbyło się w Seville w Hiszpanii, poświęcono ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego w dobie zmian klimatycznych oraz wyzwaniom związanym z jego przekazaniem przyszłym pokoleniom. W 2024 roku gospodarzem spotkania jest Polska.

Zamek Książ w Walbrzychu (pomnik historii),
fot. Maciej Jabłoński/F11

8. FORUM DZIEDZICTWA KULTUROWEGO REGIONU MORZA BAŁTYCKIEGO

W obliczu obecnych wyzwań związanych z konfliktem zbrojnym w Ukrainie oraz jego wpływem na dziedzictwo kulturowe Narodowy Instytut Dziedzictwa oraz Narodowe Muzeum Morskie zorganizowały 8. Forum Dziedzictwa Kulturowego Regionu Morza Bałtyckiego „Dziedzictwo kulturowe a kryzys”.

Spotkanie stało się okazją do uczczenia jubileuszu 20-lecia współpracy kulturalnej pomiędzy krajami bałtyckimi w ramach Komitetu Dziedzictwa Regionu Bałtyckiego (BRHC). Komitet ten składa się z nominowanych przedstawicieli władz państwowych odpowiedzialnych za zarządzanie dziedzictwem narodowym w dziewięciu krajach. W czasie dwudniowego spotkania zostały poruszone takie tematy, jak ochrona dziedzictwa podwodnego, problemy ze stosowaniem konwencji haskiej, wpływ dziedzictwa kulturowego na odporność społeczeństw w czasie kryzysu czy wreszcie skutki inwazji na Ukrainę w obszarze ochrony dziedzictwa.

W spotkaniu wzięli udział przedstawiciele Polski, Danii, Estonii, Finlandii, Litwy, Łotwy, Norwegii, Szwecji, a także zaproszeni eksperci z Holandii i Ukrainy.

CENTRUM POMOCY DLA KULTURY NA UKRAINIE

Narodowy Instytut Dziedzictwa, jako instytucja z ponad 60-letnim doświadczeniem w zakresie ochrony polskiego dziedzictwa, **od początku wojny w Ukrainie wspiera ukraińskie instytucje kultury materialnej oraz dzieli się wiedzą ekspercką**. Powołane w ramach Instytutu Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie koordynuje transporty środków niezbędnych do zabezpieczenia zbiorów, organizuje warsztaty, szkolenia i konferencje poświęcone ochronie zabytków w trakcie konfliktu zbrojnego, a także dokumentuje straty dóbr kultury.

Jednym z istotnych działań Instytutu w tym zakresie jest też prezentowanie sytuacji kultury Ukrainy na forum międzynarodowym. Eksperti Instytutu uczestniczą w wydarzeniach i działaniach organizacji międzynarodowych, gdzie przedstawiają zarówno zagrożenia, jak i potrzeby w zakresie ochrony dziedzictwa i kultury.

W maju 2023 roku ministrowie kultury Polski i Ukrainy podpisali *Memorandum o współpracy Polski i Ukrainy w zakresie inwentaryzacji strat obiektów architektury i archeologii wyrządzonych wskutek rosyjskiej inwazji w Zamku Królewskim na Wawelu*. Instytucją odpowiedzialną za realizację memorandum po stronie polskiej stał się Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Raport z działalności w ramach Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie dostępny jest na stronie Instytutu.

ksiegarnia.nid.pl

*Ocalić dziedzictwo Ukrainy.
Raport Narodowego Instytutu Dziedzictwa
– Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie*

NAJWAŻNIEJSZE WYDARZENIA NID W 2023 ROKU

17 stycznia

premiera filmu *Wymazać naród*

17 stycznia w kinie Kultura w Warszawie został po raz pierwszy zaprezentowany film *Wymazać naród* (ang. *Erase the Nation*) w reżyserii Tomusza Grzywaczewskiego. Dokument, pokazujący zniszczenia dziedzictwa kulturowego Ukrainy dokonane przez wojska Federacji Rosyjskiej od 24 lutego 2022 roku, został zrealizowany na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa w ramach działań Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie.

STYCZEŃ

18–20 stycznia

sesja warsztatowa UNESCO
na temat nielegalnego handlu i przemytu
dóbr kultury z Ukrainy

Instytut we współpracy z UNESCO zorganizował warsztaty pod nazwą „Fighting the illicit trafficking of Ukrainian cultural property: capacity-building training for law enforcement” (pol. „Zwalczanie nielegalnego handlu ukraińskimi dobrami kultury: szkolenie w zakresie budowania potencjału dla organów ścigania”).

W spotkaniu, które odbyło się w Warszawie, wzięli udział urzędnicy, funkcjonariusze Straży Granicznej oraz służb celnych państw graniczących z Ukrainą – Polski, Słowacji, Węgier, Rumunii i Mołdawii, ukraińscy specjaliści oraz przedstawiciele polskich instytucji zwalczających nielegalny obrót dziełami sztuki. W roli prelegentów wystąpili ukraińscy specjaliści – historycy sztuki i archeolodzy, a także przedstawiciele Narodowego Instytutu Dziedzictwa, prokuratury, Policji, Straży Granicznej, Krajowej Administracji Skarbowej, Interpolu, UNESCO, WCO (World Custom Organisation) oraz ICOM (International Council of Museums).

Muzeum Narodowe
„Kijowska Galeria Obrazów”,
Kijów, październik 2022 roku,
fot. Yurii Veres/NID

LUTY

2 lutego

premiera książki
Jak działała Stocznia Gdańska

W historycznej sali BHP w Gdańsku odbyło się spotkanie autorskie połączone z promocją książki *Jak działała Stocznia Gdańska* autorstwa Andrzeja Trzeciaka i Andrzeja Nawrockiego. Publikację wydał Narodowy Instytut Dziedzictwa we współpracy z Instytutem Dziedzictwa Solidarności.

Promocja książki
Jak działała Stocznia Gdańska
w historycznej Sali BHP,
fot. IDS

3 lutego

uroczystość wpisania dziewięciu obiektów
na listę pomników historii

Podczas uroczystości w Pałacu Prezydenckim Prezydent RP Andrzej Duda wręczył dokumenty rozporządzeń opiekunom i zarządcom dziewięciu obiektów, które zostały wpisane na listę pomników historii.

8–9 lutego

Międzynarodowe Forum Bezpieczeństwa
Dziedzictwa Kulturowego

W celu wzmocnienia działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego Ukrainy oraz współpracy międzynarodowej w tym zakresie w dniach 8–9 lutego odbyło się Międzynarodowe Forum Bezpieczeństwa Dziedzictwa Kulturowego. Uczestnicząca w spotkaniu online dyrektor Instytutu dr hab. Katarzyna Żalasińska przedstawiła zaangażowanie Polski w pomoc dla kultury w Ukrainie.

Spotkanie z korpusem dyplomatycznym i pokaz filmu *Wymazać naród* (ang. *Erase the Nation*) w reżyserii Tomasza Grzywaczewskiego, fot. Tobiasz Bułynko/NID

7 marca

spotkanie z korpusem dyplomatycznym, poświęcone pierwszej rocznicy pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę

W Centrum Sztuki Współczesnej – Zamku Ujazdowskim w Warszawie odbyło się spotkanie dla Szeferów Misji Dyplomatycznych w Polsce. Dyplomaci reprezentujący 50 państw obejrżeli film *Wymazać naród* (ang. *Erase the Nation*) w reżyserii Tomasza Grzywaczewskiego oraz zwiedzili wystawę „Ukraina. Pod innym niebem” prezentującą ponad 200 prac ukraińskich artystów, które były reakcją na rosyjską agresję.

16 marca

nowe wpisy na Krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego w ciągu całego 2023 roku zostało wpisanych aż 21 nowych zwyczajów. Pierwsze z nich zamieszczono na liście w marcu, a były to: koszyk wikowy – tradycja wyplatania w gminie Ciężkowice, wyplatanie z korzeni świerkowych w Beskidzie Śląskim, tradycje Barbórkowe oraz kult św. Kingi wśród górników solnych kopalni w Bochni i Wieliczce.

KWIECIEŃ

18–19 kwietnia

centralne obchody Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków

Główne obchody MDOZ odbyły się w Łańcucie i towarzyszył im wernisaż wystawy „Skarby drewnianej architektury sakralnej. Kościoły i cerkwie na Liście światowego dziedzictwa UNESCO”, przygotowanej z okazji jubileuszu 20-lecia wpisu na Listę światowego dziedzictwa UNESCO drewnianych kościołów południowej Małopolski oraz 10-lecia wpisu drewnianych cerkwi w polskim i ukraińskim regionie Karpat.

18 kwietnia

oznakowanie cmentarza żydowskiego w Łańcucie

W przeddzień 80. rocznicy wybuchu powstania w getcie warszawskim odbyła się w Łańcucie uroczystość prezentacji oznakowania cmentarza żydowskiego, które powstało w ramach programu oznakowania cmentarzy żydowskich na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanego przez Instytut.

Uczestnicy centralnych obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków 2023, Raduż, fot. Tobiasz Bułynko/NID

24–25 kwietnia

konferencja „System ochrony zabytków w Polsce – dorobek, problemy, wyzwania”

Podczas konferencji zorganizowanej w Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie uczestnicy dyskutowali nad skutecznością ochrony zabytków w kontekście jakości obowiązującego systemu ochrony zabytków. Wydarzenie zorganizował Polski Komitet Narodowy Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS przy współudziale Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

29 kwietnia

inauguracja jubileuszu dziedzictwa niematerialnego: otwarcie wystawy plenerowej „Tradycje od pokoleń. Niematerialne dziedzictwo kulturowe w Polsce”

W Międzynarodowym Dniu Tańca, na dziedzińcu Ogólnokształcącej Szkoły Baletowej im. Olgi Sławskiej-Lipczyńskiej w Poznaniu, Narodowy Instytut Dziedzictwa otworzył wystawę plenerową „Tradycje od pokoleń. Niematerialne dziedzictwo kulturowe w Polsce”. W kolejnych miesiącach ekspozycję prezentowano także w Sandomierzu, Łodzi, Katowicach, Niemodlinie i Ostrołęce.

22-23 maja

seminarium „Status prawny szczątków ludzkich jako zagadnienie prawa dziedzictwa kulturowego”

Tematem spotkania była kwestia statusu prawnego szczątków ludzkich, jako ewentualnych zabytków archeologicznych i powiązane z tym zagadnienia.

W seminarium uczestniczyli członkowie ICLAFI (Międzynarodowy Komitet Naukowy ICOMOS ds. Prawnych, Administracyjnych i Finansowych) ze Stanów Zjednoczonych, Irlandii, Holandii, Belgii, Norwegii, Szwecji, Finlandii, Estonii, Słowenii, Turcji, Izraela, Singapuru oraz Polski.

24 maja

XVI Ogólnopolska Konferencja BGK dla JST

Podczas wydarzenia zorganizowanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego samorządowcy wraz z ekspertami z różnych dziedzin dyskutowali o sprawach najistotniejszych dla funkcjonowania i rozwoju samorządów. Narodowy Instytut Dziedzictwa, bardzo aktywny w swoich działaniach w regionach dzięki placówkom terenowym, wspiera jednostki samorządu terytorialnego i współpracuje z nimi na wielu płaszczyznach, między innymi w zakresie rewitalizacji i budowania kapitału społecznego.

Uczestnicy
XVI Ogólnopolskiej Konferencji BGK dla JST,
fot. BGK

CZERWIEC

I turnus szkoły letniej „Tłoka ciesielska” 2023,
fot. Agnieszka Piotrowska

16–18 czerwca

Europejskie Dni Archeologii (EDA)

Podczas EDA, koordynowanych w Polsce przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, odbyły się liczne warsztaty, prezentacje, pokazy i wykłady, dzięki którym każdy mógł zapoznać się z pracą archeologów oraz wziąć udział w odkrywaniu tajemnic przeszłości.

Święto archeologii i dziedzictwa archeologicznego zostało zainaugurowane kilka dni wcześniej, 14 czerwca, w Muzeum Archeologicznym i Rezerwacie Krzemionki – największym na świecie kompleksie kopalni krzemienia pasiastego, wpisanego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

17 czerwca

Święto Parku Mużakowskiego

Coroczne Święto Parku Mużakowskiego, jednego z najrozleglejszych historycznych zespołów parkowych w Europie, przyciągnęło bogatym programem atrakcji zarówno miłośników historii, jak i przyrody. Park Mużakowski od 2004 roku znajduje się na Liście światowego dziedzictwa kultury UNESCO.

18–24 czerwca i 25 maja–1 lipca

szkoła letnia „Tłoka ciesielska”

W ramach trzeciej edycji szkoły letniej przeprowadzono translokację spichlerza, co wymagało między innymi wykonania szeregu prac przedprojektowych, badań architektonicznych, oceny stanu technicznego i inwentaryzacji. W zajęciach wzięli udział konserwatorzy, architekci, pracownicy branży budowlanej, cieśle, studenci, pracownicy wojewódzkich urzędów ochrony zabytków, pracownicy muzeów oraz pasjonaci drewnianego budownictwa.

20 czerwca

gala konkursu „Zabytek Zadbany”

W Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego odbyło się uroczyste ogłoszenie zwycięzców konkursu ministra kultury i dziedzictwa narodowego oraz generalnego konserwatora zabytków „Zabytek zadbany”. W ramach konkursu co roku doceniane są najbardziej godne uznania projekty z dziedziny konserwacji zabytków.

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

LIPIEC

3-4 lipca

międzynarodowa konferencja naukowa
„Architektura wyzwań. Odbudowa Ukrainy”

Podczas dwudniowej konferencji, która odbyła się w Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie, uczestnicy dyskutowali na temat kluczowych aspektów odbudowy Ukrainy – architektury, infrastruktury oraz rozwoju miast, miasteczek i wsi.

Haft kurpiowski z Puszczy
Zielonej autorstwa Michaliny Dębowskiej,
fot. Robert Andrzej Dul

5 lipca

ogłoszenie wyników konkursu
„Niematerialne – przekaz dalej”

Z okazji dwóch ważnych jubileuszy – 20. rocznicy przyjęcia konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz 10. rocznicy Krajowej listy niematerialnego dziedzictwa kulturowego – Narodowy Instytut Dziedzictwa uruchomił nowy program dotacyjny „Niematerialne – przekaz dalej”. Wsparcie otrzymało 11 projektów dotyczących zjawisk wpisanych na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

SIERPIEŃ

26 sierpnia

Dzień Architektury Drewnianej

26 sierpnia Centrum Architektury Drewnianej Narodowego Instytutu Dziedzictwa – przy współpracy Muzeum Tatrzańskiego im. dra Tytusa Chałubińskiego, właścicieli i opiekunów zabytkowych obiektów drewnianych – zorganizowało po raz pierwszy Dzień Architektury Drewnianej. Dzięki temu miłośnicy drewnianej architektury mogli nie tylko obejrzeć wspaniałe zabytki, ale także bezpłatnie spędzić czas w ich wnętrzach – często niedostępnych na co dzień dla zwiedzających (np. prywatne domy i zagrody). W pierwszej edycji wydarzenia udostępniono 17 obiektów.

Uczestnicy Dnia Architektury Drewnianej w Zakopanem, fot. Tobiasz Bułynko/NID

WRZESIEŃ

6–8 września

międzynarodowa konferencja
„Archeologia ogrodów historycznych”

Międzynarodowa konferencja „Archeologia ogrodów historycznych”, zorganizowana w zamku Krzyżtopór w Ujeździe, zgromadziła wybitnych specjalistów z dziedziny archeologii ogrodów, między innymi z Francji, Włoch, Portugalii, Belgii, Holandii, Szwecji, Czech oraz Polski. Celem konferencji, której organizatorami były Narodowy Instytut Dziedzictwa oraz Stowarzyszenie Zamku Krzyżtopór w Ujeździe, było stworzenie przestrzeni do wymiany wiedzy i doświadczeń w dziedzinie archeologii ogrodowej.

12–13 września

8. Forum Dziedzictwa Kulturowego
Regionu Morza Bałtyckiego
„Dziedzictwo kulturowe a kryzys”

W trakcie dwudniowej konferencji w spichlerzach na Ołowiance – siedzibie Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku – poruszono takie tematy, jak ochrona dziedzictwa podwodnego, praktyczne zastosowanie konwencji haskiej, wpływ dziedzictwa kulturowego na odporność społeczeństw w czasie kryzysu czy skutki inwazji na Ukrainę w obszarze ochrony dziedzictwa.

9–10 i 16–17 września

Europejskie Dni Dziedzictwa

W ramach 31. edycji Europejskich Dni Dziedzictwa w całym kraju zorganizowano niemal 1500 wydarzeń, w których uczestniczyło prawie 300 tysięcy osób. Dzięki zaangażowaniu setek organizatorów – zarówno dużych muzeów, lokalnych ośrodków kultury, organizacji pozarządowych, jak i małych gminnych bibliotek czy osób prywatnych – zostały otwarte drzwi kulturowego dziedzictwa Polski.

20–22 września

12. Doroczne Forum Doradcze Szlaków
Kulturowych Rady Europy w Łodzi

W międzynarodowym wydarzeniu pod hasłem „Szlaki Kulturowe: społeczny i kreatywny wymiar dziedzictwa kulturowego w kontekście postindustrialnym” wzięli udział przedstawiciele szlaków kulturowych z niemal wszystkich państw europejskich. Głównym celem było omówienie roli dziedzictwa kulturowego w budowaniu pokojowego i demokratycznego społeczeństwa w realiach postindustrialnych oraz analiza sposobów, jakimi można je połączyć ze współczesnymi wyzwaniami, takimi jak konflikty, klęski żywiołowe i zmiany klimatyczne.

21–22 września

międzynarodowe seminarium i warsztaty
Historyczna stolarka okienna

Podczas wydarzenia odbywającego się w Krakowie uczestnicy mogli zgłębić wiedzę na temat technik i materiałów używanych w przeszłości do konserwacji okien mających wartość nie tylko artystyczną, ale także historyczną.

12. Doroczne Forum Doradcze
Szlaków Kulturowych w Łodzi,
fot. Katarzyna Ulańska

12th CULTURAL ROUTES
OF THE COUNCIL OF EUROPE
ANNUAL ADVISORY FORUM
Łódź, Poland, 20th - 22nd September 2023

Honorary Patronage
of the President of the Republic of Poland Andrzej Duda

Ministry of Culture and National Heritage
Republic of Poland

PAŹDZIERNIK

6 października

gala jubileuszowa niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Depozytariusze 34 elementów niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz czterech praktyk na rzecz ochrony jego ochrony otrzymali decyzje ministra kultury i dziedzictwa narodowego o wpisie na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz do Krajowego rejestru dobrych praktyk na rzecz ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wręczenie decyzji oraz okolicznościowych tablic odbyło się w Zakopanem, podczas jubileuszowej gali niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

11 października

spotkanie opiekunów miejsc światowego dziedzictwa w Polsce

W Krakowie odbyło się kolejne z cyklu spotkań opiekunów miejsc światowego dziedzictwa w Polsce. W spotkaniu udział wzięło ponad 60 osób – zarówno zarządcy polskich miejsc światowego dziedzictwa, jak i przedstawiciele wojewódzkich, samorządowych i diecezjalnych służb konserwatorskich oraz lokalnych władz samorządowych.

14 października

międzynarodowa konferencja naukowa „Kierunki ochrony i zrównoważonego zarządzania dziedzictwem architektury drewnianej”

Konferencja w Krakowie stanowiła podsumowanie obchodów jubileuszy dwóch wpisów na listę światowego dziedzictwa UNESCO: 20 lat wpisu drewnianych kościołów południowej Małopolski oraz 10 lat wpisu drewnianych cerkwi w polskim i ukraińskim regionie Karpat. Konferencji towarzyszył wernisaż wystawy plenerowej „Sekrety drewnianej architektury sakralnej. Kościoły i cerkwie na Liście światowego dziedzictwa UNESCO”.

18 października

cykl wykładów na 20-lecie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Cykl otwartych wykładów online „Zabytki i prawo” – z udziałem czołowych polskich prawników specjalizujących się w ochronie zabytków – zainaugurował wykład dra Aleksandra Jakubowskiego z Uniwersytetu Warszawskiego.

20–21 października

warsztaty poświęcone konserwacji zabytkowych parków – II Seminarium Parkowe w Łęknicy

W trakcie seminarium parkowego w Łęknicy można było zapoznać się z technikami bieżącej konserwacji zieleni zarówno w teorii, jak i w praktyce. Była to nie tylko okazja do zdobycia nowych umiejętności, ale także do poznania Parku Mużakowskiego i działań na rzecz wspólnej przestrzeni.

Międzynarodowa konferencja naukowa „Kierunki ochrony i zrównoważonego zarządzania dziedzictwem architektury drewnianej”,
fot. Mirosław Żyłka /NID

LISTOPAD

9 listopada

międzynarodowa konferencja
ETHER – Eternal Heritage/
Wieczne Dziedzictwo

Podczas spotkania zaprezentowano najciekawsze projekty naukowe wykorzystujące techniki dokumentacyjne modelowania trójwymiarowego w architekturze zabytkowej, w badaniach archeologicznych oraz analizach zabytków muzealnictwa, a także dokumentacje związane z przemysłem kreatywnym: filmowym, gier, wzornictwem przemysłowym oraz technologiami wizualizacyjnymi.

15 listopada

konferencja naukowa „Rzeźba plenerowa
w Polsce – zjawisko artystyczne lat 60. i 70.
XX wieku oraz problematyka ochrony”

Konferencja była wyjątkową okazją do zapoznania się ze zjawiskiem społeczno-artystycznym, jakim jest rzeźba plenerowa, oraz zdefiniowania możliwości jego ochrony.

W trakcie spotkania trzydziestu ekspertów prezentowało swoje badania, pomysły oraz dzieliło się doświadczeniami w zarządzaniu i ochronie rzeźby plenerowej w Polsce.

16–17 listopada

międzynarodowa konferencja naukowa
„Dziedzictwo przemysłowe
w sercu Zielonej Europy”

Zmniejszenie śladu węglowego dzięki ochronie i ponownemu użytkowaniu historycznych obiektów przemysłowych było głównym tematem wymiany doświadczeń ekspertów z całej Europy. Wydarzenie odbyło się w Muzeum Śląskim w Katowicach.

28–29 listopada

III Konferencja „Dziedzictwo
kulturowe wobec zmian klimatu”

Trzecia już edycja konferencji naukowej z zakresu wpływu zmian klimatu na zabytki była poświęcona kwestiom zagrożeń związanych z wpływem dużych inwestycji na sytuację hydrologiczną na obszarach podlegających ochronie konserwatorskiej.

Uczestnicy III Konferencji
„Dziedzictwo kulturowe wobec zmian klimatu”
w Pałacu Staszica w Warszawie,
fot. Tobiasz Bułynko/NID

GRUDZIEŃ

Zwiedzanie Kopalni Węgla Kamiennego „Wujek” w ramach konferencji „Dziedzictwo przemysłowe w sercu Zielonej Europy”, fot. Jakub Pawlak/NID

1-3 grudnia

konferencja naukowa
„Wokół zagadnień badań,
konserwacji, restauracji
i rekonstrukcji historycznych organów”

Konferencja skierowana była do organistów, organologów i organmistrzów, naukowców i służb konserwatorskich. Jej celem było przede wszystkim propagowanie wiedzy na temat sztuki organowej, przedstawienie informacji na temat prac badawczych w służbie praktyki organmistrzowsko-konserwatorskiej i popularyzacja dobrych praktyk. W 2023 roku dyrektor Instytutu, dr hab. Katarzyna Zalaszińska, powołała specjalny Zespół ds. Organów Historycznych, funkcjonujący w strukturze NID.

4-5 grudnia

konferencja
„Społeczna opieka nad zabytkami –
doświadczenia, zadania, możliwości”

W Zamku Królewskim w Warszawie odbyła się jesienna konferencja PKN ICOMOS (we współpracy z Instytutem), poświęcona formom, dobrym praktykom i potrzebom społecznej opieki nad zabytkami. Podczas dwóch dni spotkań zaprezentowano dziewięć referatów oraz wręczono nagrodę im. prof. Jana Zachwatowicza. Spotkanie stało się przestrzenią do wymiany doświadczeń oraz dyskusji nad rozwojem społecznej opieki nad zabytkami w Polsce.

5 grudnia

polonez na Liście niematerialnego
dziedzictwa kulturowego UNESCO

Międzyrządowy Komitet ds. Ochrony Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO zaakceptował polski wniosek o wpisanie poloneza na Listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości UNESCO. Decyzja zapadła podczas 18. sesji komitetu odbywającej się w Kasane w Botswanie.

11-12 grudnia

konferencja naukowa
„Kolekcje królów polskich”

Konferencję naukową zorganizowano w ramach obchodów jubileuszu 50-lecia odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie. Jej partnerem był Narodowy Instytut Dziedzictwa.

14 grudnia

szkolenie „Wojna w Ukrainie
a obrót zabytkami. Przepisy, ryzyka,
wpływ na dziedzictwo kulturowe”

Ekspertsi Narodowego Instytutu Dziedzictwa przygotowali szkolenie dla uczestników rynku sztuki: antykwariuszy, marchandów, kolekcjonerów, domów aukcyjnych oraz pracowników muzeów. Szkolenie było bezpłatne i otwarte dla wszystkich chętnych.

STRUKTURA NARODOWEGO INSTYTUTU DZIEDZICTWA

Doświadczony zespół ekspertów i specjalistów Instytutu pracuje w głównej siedzibie w Warszawie, a także w 16 oddziałach i trzech pracowniach terenowych położonych w całej Polsce.

Oddziały:

Białystok	Łódź	Toruń
Gdańsk	Olsztyn	Warszawa
Katowice	Opole	Wrocław
Kielce	Poznań	Zielona Góra
Kraków	Rzeszów	
Lublin	Szczecin	

Pracownie terenowe:

Park Mużakowski w Łęknicy

Zespół Pałacowo-Parkowy w Trzebinach

Centrum Architektury Drewnianej w Zakopanem

- Oddziały
- Pracownie terenowe

Stan na grudzień 2023 roku

DYREKTOR

dr hab. Katarzyna Zalasieńska

ZASTĘPCY DYREKTORA

dr hab. Monika Bogdanowska
mgr inż. arch. Bogusław Chmiel
dr Anna Czerwińska-Walczak
Elżbieta Ofat

GLÓWNA KSIĘGOWA

Beata Szczepanek-Zera

SEKRETARIAT

tel.: 22 826 93 52 wew. 111, 148
e-mail: nid@nid.pl

Przy Narodowym Instytucie Dziedzictwa działa 15-osobowa Rada Programowa, której przewodniczącą jest obecnie prof. dr hab. Jadwiga Łukaszewicz.

W skład Rady wchodzi:

- ▲ prof. dr hab. Jakub Lewicki (zastępca przewodniczącego),
- ▲ ks. Andrzej Rusak (zastępca przewodniczącego),
- ▲ prof. dr hab. Piotr Dobosz, prof. UJ
- ▲ Marek Konopka,
- ▲ dr hab. Monika Murzyn-Kupisz, prof. UJ,
- ▲ Barbara Nowak-Obelinda,
- ▲ dr hab. inż. Robert Olszewski, prof. PW,
- ▲ prof. dr hab. Włodzimierz Rączkowski,
- ▲ prof. dr hab. Bogumiła Rouba,
- ▲ dr hab. Katarzyna Smyk, prof. UMCS,
- ▲ prof. dr hab. inż. Bogusław Szmygin,
- ▲ prof. dr hab. Maciej Trzciniński, prof. UW,
- ▲ Wit Karol Wojtowicz,
- ▲ prof. dr hab. inż. arch. Agata Zachariasz

nid.pl/o-nas/struktura/

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI